

Sigurður Þórðarson - Löggæzla (1916)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Bókasafns Kópavogs.

Skrifað inn á bls. 5, 12, 15, 18, 23, og 27.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

LÖGGÆZLA

EFTIR

SIGURÐ ÞÓRÐARSON

FYRVERANDI SÝSLUMANN

REYKJAVÍK

PRENTSMÍÐJAN RÚN — 1916

— 01 —

565
Sig
28

LÖGGÆZLA

EFTIR

SIGURÐ ÞÓRÐARSON

FYRVERANDI SÝSLUMANN

REYKJAVÍK

PRENTSMÍÐJAN RÚN — 1916

BÓKASAFN KÓPAVOGS

Saga sú, sem hér fer á eftir, af viðureign íslenzkrar valdstjórnar á tuttugustu öld við sakborning einn, af langri (en ekki strangri) baráttu hennar og fullkomnum ósigri að lokum, er sögð til íhugunar þeim mönnum öllum, sem ekki láta sig einu gilda hvernig löggæzla í landinu er rækt. Það atferli embættismanna, sem hér verður lýst, hefði sennilega ekki komið fyrir ef gert væri meira að því, en gert er, að finna opinberlega að gjörðum stjórnarráðs vors, þeim sem aflaga þykja fara. Það vantar að vísu ekki, að gjörðir sumra ráðherranna hafi verið lastaðar opinberlega, bæði á þingi, í blöðum og á fundum; en það hafa eingöngu gert mótstöðumenn þeirra og stundum farið svo frekt í, að þeir hafa rifið niður það sem þeim þótti of vel gert — of vel til þess að það hentaði þeim sjálfum. Aðfinslurnar hafa með öðrum orðum verið vopn í flokkadeilum og valdakepni, og því erfitt fyrir almenning að átta sig á hvenær þær hafa verið á rökum bygðar og hvenær ekki. En embættisrekstur stjórnarráðsins í úrskurðum og ályktunum, sem ef til vill ekki varða almenning að öðru leyti en því, að það skiftir ætíð miklu fyrir alla hvernig embættismenn rækja skyldur sínar, hefir frá upphafi fengið að liggja svo í þagnargildi,

að engu er líkara en að landsmenn sé að skapa sér úr stjórnarráðinu friðaðan blett, helgan reit, sem ekki megi anda á, hvað sem á gengur fyrir utan hann. Það segist ekki á því að gægjast inn fyrir grindur þær, sem lykja um blettinn, og hvíslast á og stinga saman nefjum um það, sem þar fer aflaga; en að tala hátt um það munu fáir hafa lagt upp til þessa. En slík þögn er ekki holl fyrir stjórnarráðið sjálft. Sum tún þola að sögn ekki algerða friðun. Þau fara í mosa síðan þau voru girt og tók fyrir allan ágang á þau. Eitthvað líkt má víst segja um stjórnarráðs-blettinn. Það er kunnugt, að sumar af plöntum þeim, sem hafa náð að verða gróðursettar þar, hafa ekki verið settar þar niður af því þær væru ómissandi fyrir blettinn og viðgang hans, heldur hefir annað valdið. Við þetta hefir ekki almenn-ingur getað ráðið. En við hitt hefði hann átt að geta ráðið, að þær hinar sömu plöntur yrðu ekki að mosa eða illgresi vegna offriðunar.

Sök sú, sem hér er um að ræða og tilkynt var stjórnarráðinu á sínum tíma í því skyni að það léti prófa hana og dæma, kanni sumum mönnum að þyka ekki stórvægileg, og víst hefði sakborn-ingur ekki orðið fyrir þyngri hegningu en fé-sekt, ef sökinni hefði verið leyft að koma í dóm. En hún er þess eðlis og svo illkynjuð í sinni tegund, að óhætt er að fullyrða að engin dóms-málastjórn önnur hefði farið svo með hana og skilið svo við hana sem stjórnarráð Íslands lét sér farast við hana.

Stjórnarráðið hefir haft málið til meðferðar í

tíð þriggja ráðherra, Hannesar Hafsteins, Sigurðar Eggerz og Einars Arnórssonar. Um hinn fýstnefnda er það að segja, að hann lét af embætti skömmu eftir að málið kom fyrir stjórnarráðið og hefir því fráleitt háft nein afskipti af því; en reyndar veit eg ekkert um það og hefi ekkert eftir því grenslast. Á afskipti hinna tveggja af því verður minst síðar.

*

II. júní 1914 sendi hreppsnefndin^d í Ytra Akra-neshreppi í Borgarfjarðarsýslu stjórnarráðinu svo látandi símskeyti:

„Sýslumaður Mýra- og Borgarfjarðarsýslu hefir vanrækt að gefa úrskurð í sveitfestu-máli sjúklingsins Ingibjargar Ingjaldsdóttur fékk öll málgögn í janúar drátturinn veldur vandræðum einnig í bygging-armáli Böðvars Þorvaldssonar krefjumst að stjórnarráðið gangist fyrir að úrskurðir í málum þessum komi innan þriggja sóla-hringa.“

Þegar þessi tíðindi gerðust, var eg sýslumaður þar efra, en fékk litlu síðar lausn frá embætti.

Það verður ekki annað sagt en að Íslendingar fari mjög spart í það að kæra yfirvöld sín og geri það ekki fyr en í fulla hnefana. Því fremur mætti búast við, að þá sjaldan það er borið við, væri haft meira við það en hrepps-nefnd þessi hafði við kæru sína. Stjórnarráðinu hefði verið full vorkunn þó að það hefði spurt

nefndina, t. d. með símskeyti, hvort hún hefði eindagað svo mjög að bera sig upp, að hún gæti ekki komið því við að senda bréflega kæru rökstudda í staðinn fyrir snubbótt skeyti. Þá hefði það einnig mátt vekja eftirtekt stjórnarráðsins, eins og það hlýtur að fá á hvern annan er skeytið les, að nefndin setur því svo stólinn fyrir dyrnar, að það skuli sjá um að úrskurðir þeir, sem beðið var um, komi innan þriggja sólarhringa. Hjá því varð ekki komist að bera kærana undir mig, áður en frekara yrði að gert. Og þótt nú farið hefði verið að dæmi nefndarinnar og alt látið ganga símaleiðina, sem segja þurfti í málinu, bæði ávarp stjórnarráðsins til mín, umsögn mín um kærana (en hún hlaut eftir atvikum að verða æði löng), úrskurðirnir (ef eitthvað hefði verið að úrskurða) og annað, og sent hefði verið gagngert á símastöð og af með hvað fyrir sig, þá hlaut það samt að taka margfalt fleiri sólarhringa en þá þrjá, sem hreppsnefndin setti upp. Það er nú eins og þessi meinloka nefndarinnar hafi ruglað stjórnarráðið. Það lagði að vísu ekki inn á símaleiðina, heldur sendi mér skeyti nefndarinnar venjulega póstleið; en um leið og það beiddist umsagnar minnar um það, báð það mig að leggja úrskurði á málin sem fyrst. Til slíkrar áskorunar hafði stjórnarráðið enga ástæðu nema það hefði vissu fyrir að eg hefði vanrækt eitthvað. En um það hafði það ekki annað fyrir sér en skeytið. Án nokkurrar rannsóknar tekur það þannig hið kátlega telegramm fyrir heilagan sannleika. En síðan, er

það hafði fengið svar mitt og sá hvers kyns var, hefir því fallið svo allur ketill í eld, að það mun ekki vera farið að svara skeytinu enn í dag.

Bréf stjórnarráðsins ásamt skeyti hreppsnefndarinnar mun hafa borist mér 20. júní (1914). 24. s. m. svaraði eg stjórnarráðinu bréflega og gerði því grein fyrir, að á mál það, sem fyr er nefnt í skeytinu, hefði eg þá fyrir rúmu hálfu ári lagt úrskurð, að því leyti sem mér var þá unt að skera úr því, en að mér hefði að öðru leyti ekki verið unt að gera út um málið eða jafnvel sjá hvort það ætti undir yfirvaldsúrskurð fyr en hreppsnefndin hefði afhent mér skjal eitt (samning milli tveggja hreppa eða eftirrit af samningi); því úrslit málsins að þessu leyti voru eingöngu undir því komin hvernig skilja bæri samninginn. Þetta vissi hreppsnefndin vel, og hún vissi einnig, að mér var ekki fullkunnugt um efni samningsins eða mátti vita, enda hafði eg tekið fram við hana er eg tilkynnti henni áminstan úrskurð, að eg yrði að fá að vita hvernig samningurinn hljóðaði. Hér við bætist, að nefndin var alveg sjálfráð um hvort hún legði út í það mál, og bar mér því engin skylda til, vegna hins hreppsins, að halda henni til að upplýsa málið. En þrátt fyrir alt þetta fékk eg ekki skjalið frá henni fyr en 22. júní 1914, þ. e. 11 dögum eftir að hún hafði sent stjórnarráðinu skeyti sitt. Eg gerði stjórnarráðinu enn fremur grein fyrir, að í máli því, sem síðar er nefnt í skjalinu, hefði eg þá fyrir 4½ mánuði kveðið upp úrskurð, að því leyti sem mér bar að úrskurða í því, en að málið

ætti aðallega ekki undir yfirvaldsúrskurð, heldur væri dómsmál, og að eg hefði fyrir löngu bent nefndinni á að hún gæti að minni hyggju farið tvær leiðir í því, annað hvort stefnt því fyrir sáttanefnd og dóm eða fengið lagt fógetabann við framhaldi verks þess (byggingar), sem andstæðingur hennar hafði með höndum, og leitast síðan við að fá bannið staðfest með dómi. Eg benti henni á kost og ókost við hvora aðferð fyrir sig, en réð henni jafnframt sterklega til að bera málið undir áreiðanlegan lögfræðing í Reykjavík, af því mér þótti það nokkuð vafasamt og eg vildi engan vanda hafa af málalíbúnaði nefndarinnar. En í stað þess að færa sér bendingar mínar í nyt hafði nefndin í frammi það heimskuatferli að vera að hóta andstæðingi sínum að rífa niður það sem hann var að byggja, með öðrum orðum að taka sjálf rétt þann er hún þóttist hafa. Af því varð þó ekki fyrir henni fremur en öðrum framkvæmdum, heldur horfði hún aðgerðalaus upp á að hann hélt áfram með og lauk við fyrirtæki sitt. Nei, ekki aðgerðalaus með öllu; því einn af hreppsnefndarmönnum vann sem daglaunamaður að byggingu þeirri sem þeir voru að hóta að rífa niður!

Eg ímynda mér að nú sé nóg komið til þess að menn sjái hver andi hefir ríkt í hreppsnefnd þessari um þessar mundir og að það var varla annað en sjálfsagt framhald af annari hegðun hennar, að hún kendi mér um ófarir sínar, mér, sem reynt hafði að koma vitinu fyrir hana, en ekki tekist.

Stjórnarráðið er ekki enn í dag farið að láta mig vita að það hafi nokkurn skapaðan hlut að athuga við greinargerð mína. Það virti með öðrum orðum kæru hreppsnefndarinnar gjörsamlega að vettugi.

Og með því einu, þó ekki væri annað, hefir það sýnt að það álíti kærana bersýnilega ranga. En sá sem slíka kæru ber upp við stjórnarráðið, á samkvæmt 228. grein hegningarláganna að sæta fangelsi eða sektum. Eg tók þó fram við það, að væri hér að eins fávizku eða framhleygni til að dreifa, hefði mér fyrir mitt leyti verið sama, þó að nefndin væri látin sleppa með maklega ofanigjöf. En af því að tveir af nefndarmönnum hefðu við annað tækifæri um sama leyti gert sig svo bera að illum vilja, að hvorugur þeirra gæti sloppið við sakamálsákæru, þá byggist eg við að stjórnarráðið tæki til íhugunar, hvort nokkur ástæða væri til að láta þá sleppa við ákæru eftir nefndri lagagrein.

Vorið 1914 hélt eg ekki sjálfur manntalsþingin í sýslunni vegna vanheilsu, en fékk annan mann löggiltan til þess af stjórnarráðinu. Á þinginu í Ytra-Akranesshreppi 20. júní reis upp maður úr hreppsnefndinni, þegar lokið var þinglestri skjala, dró upp hjá sér blað og krafðist þess af þinghaldaranum, að hann læsi það upp á þinginu. En er það fékst ekki, las hann það sjálfur upp fyrir þingheimi. Það er á þessa leið:

„Með allri virðingu fyrir þinghaldara, herra præp. hon. Jóh. Þorsteinssyni, þá verð eg að

lýsa sárri óánægju yfir að hér skuli ekki vera mættur samkv. landslögum og rétti þinghaldari með dóms- og úrskurðarvaldi.

Þetta kemur sér því ver sem sýslumaður hefir vanrækt að afleggja úrskurði í afararíðandi málum hér, og ýms sáttakærumál fá engan dóm eða enda, auk fleiri spursmála, sem svara þurfa strax.

Svo best verða menn löghlýðnir og greiða opinber gjöld, að þeir finni réttlæti og skyldurækni þeirra, sem laganna eiga að gæta.

Eg vona að hlutaðeigandi dóms- og úrskurðarvald hér í sýslu finni, að hér er um ástæðu fyrir umkvörtun að ræða, og láti því ekki hér eftir koma fyrir að ástæða sé til umkvörtunar fyrir vanrækslu í embættisrekstri, og að hér þingi ætíð úrskurðandi maður.

Ofanritað krefst eg að sé innfært í þingbókina og lesið upp í vottanna áheyrn á þinginu í dag.

20. 6. '14.

Sv. Guðmundsson.“

Eins og skjalið ber með sér, ætlaðist nefndarmaðurinn til að það væri innfært í þingbókina. Af því varð þó ekki, heldur var þess getið þar með fámm orðum, en sjálft var það látið fylgja þingbókinni til mín.

Eg býst við að einhverjum verði fyrir að spyrja, hvern tilgang maðurinn geti hafa haft með framkomu sinni. Hann hafði fyrir skemstu kvartað yfir mér við stjórnarráðið, og virðist svo sem hann hefði vel mátt bíða þess nokkuð hvern

árangur sú tilraun bæri. Hann hlaut að vita, að hann bakaði sér ábyrgð með tiltæki sínu, en ekki unt að sjá hvað hann hugðist að ávinna með því. Eitt má þó láta sér detta í hug. Hann hefir verið orðinn úrkulavonar um að stjórnarráðið ætlaði að sinna kæru hans, enda voru liðnir þrisvar þrír sólarhringar frá því að hann bar sig upp við það, og því hugsað sér að neyða mig eða stjórnarráðið til að fara í mál við sig, svo að honum gæfist tækifæri til að sanna upp á mig einhverja klæki, þótt hann aldrei nema yrði fyrir skell sjálfur. En það mun brátt koma í ljós, að svo hugumstór er hann ekki.

Þegar nefndarmaðurinn hafði lesið upp skjalið, tók hann og oddviti hreppsnefndarinnar til að leggja munnlega út af sama efni, og reyndist þeim það tal svo endingargott að ekkert varð starfað á þinginu í meiri part klukkustundar fyrir mælgí þeirra, að sögn tveggja manna, er voru á þinginu.

Um leið og eg svaraði kæru hreppsnefndarinnar, skýrði eg stjórnarráðinu frá því, sem gerst hafði á manntalsþinginu, og sendi því skjal það sem lesið hafði verið upp. Eg gerði ráð fyrir því sem sjálfsögðu að það léti höfða sakamál gegn Sveini Guðmundssyni samkvæmt 102. grein hegningarlaganna, er hljóðar svo: „Hver sem veður upp á embættismann eða nokkurn þann mann, sem nefndur er í 99.—101. grein, með smánunum, skammaryrðum eða öðrum meiðandi orðum, þegar hann er að gegna embætti sínu eða sýslun eða út af því, sæti fangelsi eða sektum.“ Eg lét enn fremur í ljósi að eg byggist við að stjórnar-

ráðið léti rannsaka hvort þeir ^{hér} þrímenningsarnir hefðu ekki, með því að tefja fyrir þinghaldinu, gerst brotlegir eftir 99. gr. hegningarlaganna, 2. lið, er hljóðar svo: „Ef að maður annars (þ. e. á annan hátt en með ofbeldi eða hótunum um ofbeldi) gjörir embættismanni tálmanir í að gegna embættisstörfum sínum, þá varðar það fangelsi eða sektum.“ Loks fór eg fram á að settur yrði sérstakur dómari til að fara með málið, en fyrirtekt þess ekki látin bíða þess að settur yrði sýslumaður í minn stað; en eg var þá að sækja um lausn frá embætti.

Í stuttu máli horfir þá sök þessi þannig við. Maður fer fyrir landsstjórnina með kæru á embættismann, að álitu sjálfrar landsstjórnarinnar bersýnilega ranga. Hann bíður þess ekki hverja áheyrn eða úrslit kæra hans fáí þar, heldur veður beint á eftir bréfléga upp á embættismanninn með sömu ásökun, hnýtir þar við frekari aðdróttunum að honum um vanrækslu í embættisrekstri, bregður honum enn í almennum orðatil-tækjum um skort á réttlæti og skyldurækni og klykkir loks út með þeirri ósk að embættismaðurinn láti ekki framvegis koma fyrir að ástæða sé til umkvörtunar fyrir vanrækslu í embættisfærslu. En þetta er honum ekki nóg, heldur gerir hann ennfremur þá ósvífnu kröfu til fulltrúa embættismannsins, að hann þinglesi meiðyrðin um hann, og þegar það fæst ekki, les hann þau sjálfur upp fyrir þingheimi, rýfur þingfrið og tefur fyrir þinghaldinu með stundarlangri mælgi í sömu tón- tegund. Og hér má þegar geta þess, sem síðar

kemur í ljós, að þegar maður þessi á að fara að standa við orð sín, þá gerir hann ekki svo mikið sem að leitast við að réttlæta þau eða finna þeim stað, heldur reynir fyrst að skjóta sér inn undir misskilning sinn og klaufaskap og étur að lyktum alt ofan í sig.

Málið er einfalt og hverjum manni augljóst. Rannsókn þess hlaut að verða óbrotin og fyrirhafnarlítill, því aðalefni þess voru skrifuð ummæli, sem ekki var hægt að synja fyrir og ekki urðu skilin nema á einn veg. En að því leyti sem vitna þurfti við, þá reið á að þau yrðu leidd sem fyrst, meðan mönnum var í fersku minni eitthvað af því sem hinir kærðu höfðu gefið frá sér í látlausu rausi í meiri hluta klukkustundar, stundum báðir í senn.

Sjálfsgöð embættisskylda stjórnarvalda þeirra, sem áttu að láta þetta mál til sín taka, átti að vera einhlít til að knýja þau til aðgerða í því. En ekki átti það að draga úr áhuga þeirra að þau vissu að árásin var árás á stétt þeirra, brot á þeim rétti embættismannsins, sem ekki ætti að vera honum of góður og settur er fult svo mikið í þágu þjóðfélagsins sem sjálfs hans, að hann megí vinna verk sín í friði fyrir slíkum frumhlaupum sem því, sem hér var haft í frammi, og heimta að hið opinbera taki upp þykkjuna fyrir hann, ef út af ber. Hver einasti réttssýnn maður finnur, að slík óregla sem þessi á ekki að vera órefsuð og að ekki er unt að segja hvar staðar skuli nema, ef einum helst slíkt uppi.

Og nú gefur mönnum á að líta hvernig lands-

stjórninni og embættismönnum hennar fór verkefni þeirra úr hendi.

Svo liðu fram tímar, eftir að eg hafði sent stjórnarráðinu kæru mína, að engin afgreiðsla á málinu kom frá því. Að liðnum nærfelt 7 mánuðum skrifaði eg því 20. jan. 1915 og leiddi athygli þess að kærinni. En það kom fyrir ekki. Ekkert svar kom og engin afgreiðsla. Eg skrifaði því enn 12. apríl s. á. og ítrekaði beiðni mína um að það léti taka málið fyrir. Það hafði jafnmikinn árangur; ekkert svar, engin afgreiðsla. Eg fór upp úr þessu að hugsa um að reka réttar míns sjálfur og höfða einkamál út af meiðyrðunum; en eg átti ekki sjálfur sókn á öllu kæruefninu, heldur varð sumt af því að falla niður, ef landsstjórnin legðist undir höfuð að láta taka það fyrir. Áður en eg legði út í mál, vildi eg samt gera enn eina tilraun við stjórnarráðið og tók nú það ráð, að snúa mér til hlutaðeigandi skrifstofustjóra, herra Eggerts Briem, persónulega. Eg skrifaði honum 4. júní f. á. og bað hann að sjá um að eg yrði látinn vita með næstu gufubátsferð, þá innan fárra daga, hvað stjórnarráðið ætlaði fyrir sér með málið. Eg gat um áform mitt, að fara sjálfur í mál, ef ekki vildi betur, en lét í ljós, að mér fyndist undarlegt ef til þess þyrfti að koma í slíkri sök. Skrifstofustjórinn svaraði mér bréflega 7. júní og lét mig vita, að þegar búið hefði verið að bóka kæru mína þar á skrifstofunni, hefði málið verið lagt inn til landritara og mundi þaðan hafa gengið til ráðherra; en síðan kveðst hann ekki muna til að hafa séð það og

telur víst að skjölin hafi óvart lagst inn í annað mál. Þegar bréf mitt frá 20. jan. hafi komið, kveðst hann hafa hafið leit að málinu, en ekki fundið, og síðan hafi það legið niðri í von um að rekist yrði á það, en að svo vel ^{hafi} ~~hefði~~ þó ekki getað til tekist (hann getur ekki um hvað gert hafi verið þegar stjórnarráðið fékk bréf mitt frá 12. apríl). Hann segir að stjórnarráðið sé alráðið í að höfða sakamál út af kærinni, en áður en málið verði afgreitt til sýslumanns, sé stjórnarráðinu nauðsynlegt að fá endurrit af bréfi mínu, og biður hann mig að senda eftirrit af því og öðrum gögnum, er því hafi fylgt. — Það er nú ekki tiltökumál og ber stundum við á skrifstofum, að skjöl eins máls leggjast inn í annað mál og dyljast svo lengur eða skemur. En hafi ráðið við þeim vanda verið það í júnímánuði 1915 að snúa sér til mín, þá mátti eins gera það jafn-skjótt og skjölin hurfu. Hvers vegna var það ekki gert?

Þegar eg fékk bréf skrifstofustjórans, var hinn setti sýslumaður á manntalsþingaferðalagi, en hjá honum varð eg að fá nokkur skjöl að láni til að afrita, og gat eg af þeirri orsök ekki afgreitt umbeðin eftirrit til skrifstofustjórans fyrir 3. júlí.

Þegar eg nú var búinn að fá vitneskju um, að stjórnarráðið ætlaði að hefjast handa, sló eg frá mér að fara í mál sjálfur.

5. ágúst f. á. var settur sýslumaður Björn Þórðarson á ferð hjá mér. Hann sagði mér frá því að til sín væri komin skipun frá stjórnarráð-

inu um að hefja sakamálsrannsókn út af kæru minni. En — hann gat þess jafnframt, að stjórnarráðinu mundi ekki vera fast í hendi með rannsókn, ef eg léti mér nægja að hin-ir kærðu beiddust vægðar og gerðu afbötun. Nú þótti mér undarlega við bregða. 7. júní er stjórnarráðið alráðið í að höfða sakamál, en nokkrum vikum síðar, áður en nokkur rannsókn er gerð, er því snúinn svo hugur að það er til með að láta málið detta niður, með vissu skilyrði þó. Hér byrja ráðgáturnar í þessu máli. Aðgerðaleysið í því hingað til má leggja út sem tómlæti eitt, óhæfilegt og óafsakanlegt að vísu, en þó ekki annað en tómlæti. En nú hefir stjórnarráðið sigrað þann veikleika, hrist af sér mókið og drýgt dáð, bæði fundið hin töpuðu málsskjöl (eg var svo heppinn að láta mér detta í hug hvað af þeim mundi hafa orðið og gat þess við skrifstofustjórnann um leið og eg sendi honum eftirritin, og hefir víst tilgáta mín reynst rétt, því þegar málið kom til sýslumanns frá stjórnarráðinu, voru frumritin í því) og skrifað sýslumanni línur þær sem útheimtust til að hrinda málinu á stað, og þurfti nú ekki að hafa meira fyrir því að sinni. Hvað er það þá, sem nú fer að ganga að stjórnarráðinu? Hvað veldur afturkipnum? Hverjum hugðist það að vera til þægðar með undanhaldi sínu? Ekki mér, því eg hafði margbeðið um rannsókn. Og vissi það nema sakborningur brynni af löngun til að verða tekinn fyrir og fá þar með færi á að sanna mál sitt?

Eg get ekki borið á móti því, að mér kom þessi snúningur í málinu á óvart; því síðan eg fékk bréf skrifstofustjórans hafði mér ekki komið annað til hugar en að stjórnarráðinu væri full alvara með málið. Eg vissi ekki til og veit ekki enn að stjórnarráðið hafi vald til að gefa upp slíka sök sem þessa, og slíkt vald gat það ekki sótt til mín. En það lagðist í mig, að hér kynni að vera við nokkra erfiðleika að eiga og að vissara væri að reyna að bjarga úr hættu því sem bjargað yrði. Ef sakborningur afturkallaði átalinn ummæli sín á þann hátt, sem eg gæti látið mér lynda, þá gat eg sparað mér að fara í mál við hann. Hins vegar var eg ekki lengur í þeirri stöðu, að eg ætti að stuðla að því að halda uppi hegningarvaldinu gegn honum, og varð það því algerlega að vera á ábyrgð stjórnarráðsins hvernig færi um sakamálið. Eg afhenti því sýslumanni uppkast að yfirlýsingu, er hinn kærði Sveinn Guðmundsson skyldi eiga kost á að útgefa, þess efnis, að ásakanir hans og aðdróttanir til mín í símskeytinu og hinu upplesna skjali væru gjörsamlega ástæðulausar og af honum afturkallaðar, og að hann óskaði að sú yfirlýsing sín yrði lesin á manntalsþingi.

21. ág. f. á. var málið tekið fyrir. Sveinn Guðmundsson hafði ekki viljað gefa út svo lagaða yfirlýsingu sem eg hafði sett upp, og var þá settur yfir honum réttur. Þar sem hann hafði í hinu upplesna skjali borið mér á brýn að eg hefði vanrækt að leggja úrskurð á afaráráðandi mál, þá kveðst hann þar með hafa átt við mál

þau sem nefnd eru í símskeytinu. Með ummælum sínum um að ýms „sáttakærumál“ fái engan dóm eða enda, kveðst hann hafa viljað segja að þau „sáttakærumál“, sem þá hafi legið fyrir á Akranesi og óafgreidd hafi verið frá minni hlið, fengju engan dóm eða enda í þeirri þingaferð. Hann kveðst ekki með skjalinu hafa meint neina ákæru á mig, og verði það skilið svo, að hann sé að bera mér á brún skort á réttlæti og skyldurækni, þá stafi það af misskilningi sínum og klaufaskap! — Þetta er öll rannsóknin! Með öðrum orðum ekki annað en hið litilmótlegasta yfirlýsing af hálfu sakbornings, engin yfirheyrsla af hálfu dómarans. Skýrsla mín um afgreiðslu mála þeirra, sem nefnd eru í símskeytinu, var lögð fram í réttinum; en sakborningur var ekki spurður um hvort hann hefði nokkuð að athuga við hana. Hann er ekki spurður um, hver séu þau „sáttakærumál“, sem engan dóm eða enda fái hjá mér, eða hvort þau varði hann að nokkru, eða hvort þeir, sem þar kynnu að eiga hlut að, hafi beðið hann að skifta sér af þeim og hvort þeir hafi beðið hann að gera það á þann hátt sem hann gerði. Honum ~~var~~ ekki bent á að skýring hans á ummælunum um „sáttakærumál“ geti ekki staðist, meðal annars af því, að enginn geti ætlast til þess að sýslumenn kveði upp dóma á manntalsþingaferðum. Hann er ekki spurður um, hvernig hann fari að koma því heim að ummælin um réttlæti og skyldurækni sé ekki stíluð til mín, þó að þau séu í skjali sem er beint til mín og hann sé bæði á undan og

og eftir að bera mér á brún vanrækslu í embættisrekstri. Hann er alls ekki spurður um framkomu sína á þinginu, er hann hafði lesið upp skjalið, og engin vitni leidd um það atriði. Í sama sinn var hreppsnefndaroddvitinn yfirheyrður. Hann bar auðvitað á móti því að hafa átt þátt í að tefja fyrir þinghaldinu, og bar þá að leiða vitni um það; því var slept.

Það er ekki hægt að verjast þeirri hugsun, að rannsókn þessi hefði tekist betur ef það hefði ekki vakað fyrir dómaranum að stjórnarráðinu væri ekki fast í hendi með hana.

Eftirrit af réttarhaldinu var sent stjórnarráðinu. Að því fengnu skrifaði það sýslumanni 21. sept. f. á. og lagði fyrir hann að framhalda rannsókninni, og skyldi hann nú yfirheyra manntalsþingsvottana og skrifara minn, er verið hafði viðstaddur þingið sem fylgdarmaður þinghaldarans. Að þetta hafi staðið í bréfinu, hefi eg eftir manni á Akranesi, og hefir því þannig ekki verið haldið leyndu fyrir honum, enda stóð til að bréfið yrði lagt fram í rétti og þannig kunnert fleirum en sýslumanni einum. En mér hefir stjórnarráðið synjað um eftirrit af bréfinu. — Litlu síðar, og áður en málið yrði tekið fyrir að nýju, slepti herra Björn Þórðarson sýslumannsembættinu og fór inn í stjórnarráðið aftur, en við embættinu tók herra Sigurður Eggerz, sem verið hafði ráðherra meiri partinn af ári því sem stjórnarráðið hafði haldið málinu hjá sér í algerðu aðgerðaleysi. Mér er ekki kunnugt um hve nán kynni herra Sig-

urður Eggerz hefir haft af málinu í ráðherra-tíð sinni eða hvort þau hafa verið nokkur. Á bréfi skrifstofustjórans er svo að sjá sem málið hafi komist alla leið inn til ráðherra, og ekki strandað hjá landritaranum. En svo er tvent til, að ráðherrann hafi kynt sér það eða að það hafi ekki komist lengra en á borðið hjá honum og ratað þar í óskil þau, sem áður er frá sagt. En hvað sem um þetta er, þá er hitt víst, að ráðherrann bar ábyrgð á því sem gert var við málið í hans ráðherratíð eða ógert látið. Það væri nú ósæmileg getsök við þennan embættismann að ætla honum annað en að hann hafi, er hann fékk málið í ábyrgð sína sem dómara og sá hvernig með það hafði verið farið meðan það var í ábyrgð hans sem ráðherra, einsett sér að bæta það sem brotið var og leiða málið til skjótra og löglegra lykta. En fast í hendi hefir honum nú samt ekki verið með þann ásetning sinn. 18. okt. f. á. er hann kominn út á Akranes til að taka málið fyrir. Hann kallaði hinn kærða Svein Guðmundsson fyrir sig. Og hinn kærði kom — og sá og sigraði. Því frá þeirri stundu hefir hann ekki verið ónáðaður af réttvísinni. Hvernig sem á því hefur staðið, þá er það víst að ekkert varð af rannsókn þeirri, sem stjórnarráðið hafði heimtað, heldur fór sakborningurinn með dómarann heim til sín, og varð ávöxturinn af samveru þeirra svolátandi yfirlýsing, sem dómarrinn tók að sér að koma á framfæri við stjórnarráðið:

„Ummæli mín í símskeyti til stjórnarráðs-
ins og eins í skjali dagsettu 20. júní f. á., er
lesið var upp á manntalsþingi 1914 í Ytri-
Akraneshreppi og skilin hafa verið á þá leið,
að í þeim fælust móðgandi aðdróttanir um
embættisfærslu Sigurðar Þórðarsonar fyrver-
andi sýslumanns, voru ekki viðhöfð í þessu
skyni og afturkallast því.

Akranesi 18. okt. 1915.

Sv. Guðmundsson.“

Það er rétt að brjóta skrif þetta til mergjar.
Þeir, sem kunna betur við að rétt hugsun sé
í því sem þeir láta frá sér eða taka á móti, munu
reka augun í það, að hinn kærði afturkallar um-
mæli sín af því að hann hafi ekki sagt þau
til að móðga. Af þeirri ástæðu, að hann
meinti ekkert ilt með þeim, afturkallar hann
þau! — „Ummæli mín er skilin hafa
verið á þá leið, að í þeim fælust“ o. s.
frv. Það er stjórnarráðið, sem á þessa sneið.
Því hefur farið sem öðrum, að það hefur ekki
getað skilið ummælin nema á einn veg; þess
vegna hefur það nú gert tvær atrennur að því
að draga höfund þeirra fyrir lög og dóm og
selja hann undir hegningu fyrir þau. Hefir
hann ekki sagt því einu sinni að sá skilningur
sé ekki réttur? Hvað oft á hann að þurfa að
segja því það? Nú, en ef það ætlar aldrei að geta
trúað honum til þess, þá er það þó líklega ekki
svo bítæfið að rengja hann um það að ummælin
„voru ekki viðhöfð í þessu skyni“.

Hingað til hefir verið kallað svo, að töluð orð verði ekki greind frá hugsun þeirri, sem í þeim birtist; því orð eru ekki annað en hugsanir, í-klæddar líkama. Þegar sá sannleikur er heimfærður upp á saknæm orð eða meiðyrði, er sagt að hugsun eða tilgangur verði ekki greindur frá verknaðinum; sá sem hefur móðgandi orð, hefur einnig móðgandi hugsun eða tilgang. En hér kemur maður og segir lögfræðingum að sú kenn-ing nái ekki til þeirra orða, sem hann talar. — En þó að nú forsendurnar í yfirlýsingunni sé svo bágbornar sem þær eru, þá gæti þó niðurstaðan verið brúkleig; og niðurstaðan er sú, að hinn kærði afturkallar ummæli sín. Eg skal geta þess að rannsóknardómarinn hafði ekki umboð frá mér til að taka við öðruvísi yfirlýsingu en þeirri sem eg hafði stílað. Þegar hinn kærði hafði hafnað henni, var hún úr sögunni. Eg var sjálfráður um hvernig eg réð til lykta sök þeirri sem eg persónulega átti á hinn kærða, og gat því látið mér nægja, að hann afturkallaði orð sín. En hvernig menn fóru að láta sér koma til hugar að sömu aðferð mætti hafa við sakamálið, úr því á annað borð var byrjað á því, er ein ráðgátan í þessu máli. Brot sitt gat maðurinn ekki tekið aftur, og að hann afturkallar orð sín, getur í þessu sambandi ekki merkt annað en það, að hann kannast við að geta ekki staðið við þau. En slík viðurkenning átti að vera honum til áfellis, en ekki afsökunar.

Það er óskiljanlegt hvernig rannsóknardómaranum hefir eitt augnablik getað blandast

hugur um að yfirlýsing þessi væri verri en ekki neitt og hvernig hann hefur farið að álíta hana frambærilega fyrir stjórnarráðið. Skilríkur maður hefur einnig sagt mér, að þegar sýslumaðurinn hefði fengið yfirlýsinguna í hendur, þá hafi hann látið í ljósi við sig að hann byggist ekki við eða væri vondaufur um (þó það!) að stjórnarráðið tæki hana til greina. En hvers vegna var hann þá að tefla á tvær hættur með það? Hvers vegna gerði hann ekki heldur skyldu sína og tók málið fyrir eins og honum hafði verið skipað? Hann skrifar stjórnarráðinu 23. okt., sendir því yfirlýsinguna og leggur til að það láti málið detta niður. Menn hugsu sér nú að sýslumaður hefði fyrir svo sem 20 árum sent háyfirvöldunum slíkt blað sem þetta í stað heimtaðrar rannsóknar og lagt það til við þau að þau létu sakamál detta niður á slíkum grundvelli. Hann hefði fengið fyrir ferðina! En það er óþarfi að geta sér til hvað hann hefði fengið; því enginn sýslumaður á þeim tímum hefði látið sér detta slíkt í hug. Menn sjá þá framförina sem orðin er.

Til mundi nú vera landsstjórn, sem hefði þótt sér nóg boðið með þessu. Eða var í 6 mánaða leikur með málið til þess gerður að komast yfir slíkt handrit sem það er sýslumaðurinn hafði útvegað? Það er svo að sjá; því þegar landritarinn hafði fengið það í hendur, þá hvarf hann frá skilyrði því fyrir niðurfalli sakar, sem hann einu sinni hafði sett, að e g stílaði sakborning afturköllun orða sinna, og frá ákvörðun sinni

um að vitni skyldu leidd í málinu, og ákvað 10. nóv. f. á. fyrir hönd hins fjarverandi ráðherra og á hans ábyrgð, að láta frekari rannsókn í málinu niður falla, með því skilyrði þó, að hinir kærðu greiddu kostnað þann, er orðið hafði af framfarinni rannsókn, að upphæð sjö krónur. Landritaranum virðist jafnvel hafa fundist svo mikið til um handritið, að hann hafi hugsað sér að láta það verða vísi til leyndarskjalasafns. Þessari yfirlýsingu átti svo sem ekki að þinglýsa. Svo varlega átti að fara með hana að mér, kærandanum, embættismanninum sem misgert var við, var engin vísbending gerð um málalýktir, þó að það væri sjálfsgöð skylda stjórnarráðsins að tilkynna mér þær; því það mátti vita að þegar það var sjálft horfið frá áformi sínu um að höfða opinbert mál, þá mundi eg taka við af því og reka réttar míns sjálfur með einkamáli; en til þess varð eg að fá að vita hvað stjórnarráðinu og aðgerðum þess leið. Eg varð nú bókstaflega að pína það til sagna um hvað það hefði gert, svo illa var því við að láta það uppi. Þegar eg hafði heyrt utan að mér að málið ætti að vera útkljáð með einhverri yfirlýsingu og sá að eg átti enga tilkynningu að fá um það, fór eg fram á við stjórnarráðið að það léti mér í té eftirrit af ákvörðun sinni og yfirlýsingunni, og enn fremur af bréfi sínu til sýslumanns um vitnaleiðslu. Í 12 daga var það að hugsa sig um svarið, þó að það hefði að sjálfsgöðu og ótilkvatt átt að senda mér tvö hin fyrstnefndu eftirrit

samstundis sem það tilkynti sýslumanni ákvörðun sína til birtingar hinum kærðu. Og þegar þau eftirrit komu loks frá því, fylgdi ekki þriðja eftirritið, sem eg hafði beðið um, og var ekki getið um hvað því ylli.

Eg þóttist vita með vissu að alt til þessa hefði núverandi ráðherra ekki haft nein kynni eða afskifti af málinu. Það var landritarinn, sem hans vegna hafði staðið fyrir meðferð þess. Eg afréð því að skrifa ráðherranum sjálfum og segja honum sögu málsins og gefa honum þar með tilefni til að ráða bót á því sem misgert hafði verið í því, með því að láta taka það upp aftur og dæma. Að vísu mun ráðherra vera bundinn við sumar ákvarðanir, er landritari gerir fyrir hans hönd. En sé það svo, að ráðherrann sjálfur verði að standa uppi ráðalaus gagnvart ákvörðunum landritara, hversu afleitar sem þær eru og hversu illa sem honum kunna að líka þær, þá ætti landritari ekki að vera það rétthærri að hann skuli mega kollvarpa gjörðum sínum eftir því sem í hann dettur. En hvernig er því farið í þessu máli? 23. júlí f. á. fyrirskipaði hann sakamálsrannsókn. Það var sjálfsögð og óhjákvæmileg ákvörðun, sem ekkert var að athuga við annað en það, hvað seint hún kom. 21. sept. f. á. fyrirskipaði hann, er hann hafði kynt sér mjög ófullkomin próf í málinu, að rannsókninni skyldi framhaldið og vitni leidd. Það var einnig sjálfsögð og óhjákvæmileg ákvörðun. Og hvað gerðist nú frá 21. sept. til þess er landritarinn sló botn í málið? Það, að undirmaður hans, sýslu-

maðurinn, sendir honum í stað heimtaðrar raðnsóknar vanhugsað og marklaust yfirklor, þar sem sakborningur er að gefa í skyn að ákvarðanir stjórnarráðsins séu sprottnar af skökkum skilningi. Það átti að vera tilefni fyrir landritarann til að veita sýslumanninum ofanígjöf fyrir frammistöðuna og segja honum að gera betri skil, en það átti ekki að vera honum tilefni til að ónýta sjálfsagða og óhjákvæmilega ákvörðun, er hann hafði sjálfur gert fyrir skemstu. Sé ráðherrann rígbundinn við að halda hverja slíka kúfvendingu landritarans fyrir endilegan og óraskanlegan úrskurð, þá er hann ekki öfundsverður af stöðu sinni. Að ráðherrann hafi nú verið nokkuð á báðum áttum um hvað hann skyldi gera, virðist mega ráða af því að hann var í nærri 5 vikur að hugsa sig um svarið. Að gamni sínu hefir hann fráleitt gert það að leggja þennan tíma ofan á þá fullu 16 mánuði, sem landritarinn þurfti til að komast að hinni merkilegu niðurstöðu sinni. Svar hans varð nú samt á þá leið, að sitja yrði við það sem gert hafði verið.

Um leið og eg skýrði ráðherranum frá gangi málsins, bað eg hann að láta mig fá eftirrit af 2 málsskjölum, þ. e. oftnefndu bréfi stjórnarráðsins frá 21. sept. f. á. og af bréfi sýslumannsins í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu frá 23. okt. Eg dró ekki dul á það við ráðherrann, að eg mundi ekki láta málið liggja í þagnargildi. Honum mátti því ekki síður en mér vera umhugað um að eg gæti sagt almenningi sögu þess sem réttasta. Og nú var ekki fortakandi að í ný-

nefndu bréfi sýslumanns kynni að felast eitt-hvað sem skýrði málið. Í ákvörðun landritara frá 10. nóv. var engin ástæða færð fyrir því, að hann hætti við málið í miðju kafi og án þess að fullnægt væri skipun hans um vitnaleiðslu. Hann vitnar að eins í bréf sýslumannsins, er hafði að geyma tillögur hans um að hætt skyldi við rannsókn. Óhugsandi mátti nú virðast, að sýslumaður hefði ekki leitast við að rökstyðja tillögur sínar með einhverju öðru en yfirklorsskrifi sakbornings. — En ráðherra synjaði mér um bæði eftirritin og bar það fyrir að skjöl-in upplýstu ekki málið frekara (en mér var áður kunnugt). Þessi ástæða var vitanlega einskis-virði; því þegar svo var komið að eg sakaði stjórnarráðið um ranga meðferð á málinu, þá var það ekki þess að dæma um hver af skjölum málsins væru upplýsandi og hver ekki. Eg ítrekaði Beidni mína um eftirritin og leiddi ráðherra fyrir sjónir að margnefnt bréf sýslumannsins hlýti að vera upplýsandi fyrir málið, því þar yrðu að vera ástæðurnar fyrir því að hætt var við rannsókn — ef þær væri nokkursstaðar að finna. Þegar liðnir voru 18 dagar svo að ekkert svar var komið frá ráðherra, lét eg hann vita að yrði það ekki komið innan næstu 3 daga, yrði eg að líta svo á sem mér væri synjað um eftirritin fyrir fult og alt. Og þannig vill hann að þögn sín verði skilin; því hann er ekki farinn að svara mér enn.

Látum nú svo vera að ráðherrann álíti vald sitt vera svo takmarkað að hann verði að gera

sér að góðu slíka óvenju sem þá er landritari drýgði á hans ábyrgð 10. nóv. f. á. En um hitt skal þó ráðherrastöðunni ekki verða kent, heldur verður það að skrifast á reikning mannsins, sem í henni situr, að hann fer að bæta því ofan á óvenjuna, að stinga sjálfur með tituprjónum. Engin nauður getur hafa rekið hann til að synja mér um upplýsingar í máli, sem mig varðaði, og það eftir að honum var orðið kunnugt um, hvernig undirmenn hans höfðu ráðsmenskast með það. Launungarmál getur það ekki verið, sem í bréfunum stendur, enda stóð til að bréf stjórnarráðsins yrði lagt fram í rétti og birt þar, og óviðkomandi menn hafa fengið að vita hvað í því stóð. Bréf sýslumannsins get eg að vísu hugsað að sé bezt komið í leyndarskjalasafni. En heppilegra hefði verið fyrir ráðherrann sjálfan að tjá mér það orðrétt og láta það dæma sig sjálft, heldur en að verða að leggja þann dóm á þetta einasta skilríki í málinu, sem ætti að geyma einhverja réttlætingu á atferli sýslumanns og landritara, að það upplýsi ekki málið.

Þó að stjórnarráðið hefði vísvitandi ætlað að koma því til leiðar að eg sæti af mér rétt minn, jafnframt því sem það gaf upp rétt hins opinbera, þá hefði það varla getað farið öðruvísi að en það fór. Það heldur fyrst málinu hjá sér í óafsakanlegu aðgerðaleysi í heilt ár, þrátt fyrir ítrekaðar áskoranir frá mér. Þá fyrst fæ eg vitneskju um að það ætli að hefjast handa og höfða sakamál, og verður það auðvitað til þess að eg hverf frá að fara í mál sjálfur. Þegar það

svo loksins fer á stað til að framkvæma áform sitt, er óðara gefið í skyn að því sé ekki meira en svo alvara með það, en engin átylla né til efni nefnt til slíks undanhalds; þó er niðurfall sakar látið vera undir því komið að fullnægt sé skilyrði, sem eg á að setja. Rannsóknarnefna er haldin, en þegar á að fara að umbæta hana, stöðvar sakborningur frekari aðgerðir með skrif, sem er svo lagað, að ef hann hefði haldið fram fyrir rétti því sem þar stendur, þá hefði honum verið bent á — eða þá hefði verið skylt að benda honum á — að honum væri gagnslaust að vera með undanbrögð og yfirdrepsskap í svo augljósu máli, heldur skyldi hann reyna til að réttlætá orð sín og framkomu eða kannast hreinskilnislega við ef hann gæti það ekki. En skrif þetta lætur stjórnarráðið sér vel líka, fer ofan af áður settu skilyrði og ákveður að hætt skuli við málið, eins og nú sé alt fengið sem það hefir girnst. Eg, kærandinn, er leyndur mála-lyktum, og þegar eg hefi togað skýrslu um þær út úr stjórnarráðinu og mælist til nokkurra frekari upplýsinga, er eg fyrst dreginn á svarinu von og úr viti og síðan synjað um það sem eg fór fram á.

Þannig fer landsstjórn Íslands að því að taka upp þykkjuna fyrir embættismenn, sem einhver og einhver leikur sér að að misbjóða.

Skylt er að geta þess, að í byrjun októbermánaðar f. á. fór herra Eggert Briem úr stjórnarráðinu og er því ekki við riðinn úrslit þau, sem málið fékk þar, enda tel eg víst, af því sem hann

hafði skrifað mér, að honum verði ekki kent um túra stjórnarráðsins í því. Eg tel miklu fremur líklegt að einmitt hann hafi haldið málinu upp úr meðan hann var þar; með öðru móti er ekki vel skiljanlegt, hvers vegna stjórnarráðið var að treina lífið í því í 16 mánuði; því hafi ástundun þess verið sú ein að fá það svart á hvítu frá sakborningi, að hann væri maður fyrir að rökstyðja í landsuður og álykta í útnorður, þá hefði það ekki þurft að vera að biðloka eftir því í 16 mánuði; það hefði fengist hjá honum með orðinu.

Furðulegur embættisandi er það sem lýsir sér í meðferð þessa máls. Sýslumenn þeir, sem fóru með það, vissu að embættisbróðir þeirra hafði orðið fyrir ómaklegri árás og að þeir þurftu ekki annað en gera skyldu sína til að rétta hlut hans. Þeir gerðu sér báðir far um að forða sökuðólgnum frá dómi og hegningu. En það mega þeir eiga, að þeir fóru ekki í launkofa með þá viðleitni sína. Þeim virtist vera hún svo eiginleg sem þeir vissu ekki annað en að þeir væru fult svo mikið til þess settir að „jafna“ slíkt mál einhvern veginn sem að framfylgja því að lögum. Hvernig á að gera sér þetta skiljanlegt? Eiginlega ætti það ekki að geta verið neinum embættismanni til afsökunar á glappaskoti; að hann hefir gengið í skóla hjá stjórnarráði Íslands. En það mun þó verða einasta afsökun þessara manna að þeir hafa báðir dvalið langdvölum í stjórnarráðinu. Þar, og ekki annarsstaðar, hafa þeir inndruggið þann anda, sem hefir komið þeim til að flaska á málinu. Hér þarf engum

getum um að leiða. Annar þeirra hafði — að sögn hans sjálfs — umboð eða frjálsar hendur frá stjórnarráðinu til að eyða sakamáli, sem það hafði skipað honum að rannsaka. Hinn fer með fullri einurð — og fullum árangri — fyrir stjórnarráðið og leggur til við það án nokkurrar átyllu — að sögn ráðherrans sjálfs — að það taki aftur skipun sína til hans um útvegum ómissandi upplýsinga í sakamáli og drepri þar með málið. Hann hefði ekki lagt það upp, ef hann hefði ekki farið nærri um hvað bjóða mætti því stjórnarráði, sem nýlega hafði verið tekið út af honum.

Hvernig á nú að fara að gera sér grein fyrir hinni innri hvöt, sem hefir ráðið allri þessari framkomu embættismanna? Skiljanlegt er að vinátta og vensl eða mannúð og brjóstgæði geti leitt embættismenn afvega, svo að þeir bregðist skyldu sinni af freistingu til að forða brotlegum frá ógæfu. En engu slíku er hér til að dreifa. Enga viðkvæma strengi getur það hafa snortið hjá þessum embættismönnum, þó að sakborningur þessi ætti að láta úti fésekt, sem hann hafði verðskuldað og var margfaldlega fær um að greiða. Það var ekki eins og hann væri þar með fallinn í æruleysi. Frá því sjónarmiði var miklu nær honum gengið með því að þiggja af honum handritið góða. Ógæfa hans getur ekki hafa hrært neinn til samúðar með honum. Ekki heldur ágæti hans. Eg býst við að þeir sem hafa lesið ritsmíðar hans hér að framan þykist ekki þurfa að hafa nánari kynni af hon-

um til þess að finna til ógleði af því að landsstjórn og embættismenn skuli hafa farið halloka í viðureign við ekki meiri mann og ekki erviðara viðfangsefni.

Eg veit ekki, hvort aðrir kunna að segja frá dæmum af löggæzlu nú á dögum, er svipi til sögu þeirrar, sem hér hefir verið sögð. Sé hún alveg eins dæmi, þá verður erfitt að skilja hana. Meiri líkur eru til að hún sé bending um að Íslendingar eigi hér ómokaðan flór. Eg þykist hafa verið tilneyddur að segja til hans. En hver verður til að moka hann?

14. apríl 1916.

